

УДК 378.016.147:81'243-043.61

Л.В. Богиня

Полтавський державний медичний інститут

м. Полтава, Україна

МЕТОДИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ КУРСУ «НАУКОВИЙ СТИЛЬ МОВЛЕННЯ» НА ПРОПЕДЕВТИЧНОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Висвітлено особливості викладання курсу «Науковий стиль мовлення» іноземним здобувачам освіти на етапі підготовки до вступу у ЗВО України. Проаналізовано досвід відбору та методичної організації навчального матеріалу початково- предметного курсу з природничих дисциплін. Описано деякі види завдань і прийомів, що забезпечують усвідомлене опанування науковим мовленням, формування навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності на матеріалі текстів дисциплін медико-біологічного профілю.

Ключові слова: науковий стиль мовлення, іноземні студенти, пропедевтичний етап навчання, початково-предметні курси, мова спеціальності.

The article looks into the peculiarities in scientific style of speech teaching for international students in higher education at the stage of admission to the Ukrainian state institution of higher education. The experience of selection and methodical organization of educational material of the initial subject course of Natural Sciences is considered in the article. Some types of tasks and methods are described, which provide conscious mastery of science speech, formation of skills in all types of speech activity using authentic texts for classes of medical and biological profile.

Key words: scientific style of speech, foreign students, propaedeutic stage of study, primary subject courses, language of specialty.

Розширення освітніх контактів українських ЗВО сприяло збільшенню контингенту іноземних громадян, які здобувають фахову освіту в Україні. Наразі

зростає потреба методичних і лінгводидактичних досліджень, які б сприяли розробці основних засад навчання української мови як інструменту опанування іноземними студентами спеціальними знаннями в тій чи іншій галузі.

Одним з найважливіших чинників успішної фахової підготовки іноземних громадян у ЗВО України є достатнє оволодіння ними мовою навчання на пропедевтичному етапі, коли мають бути сформовані навички в усіх видах мовленнєвої діяльності нерідною мовою не лише для задоволення комунікативних потреб у соціумі, а й задля отримання фахових знань.

Проблеми навчання іноземних студентів мови майбутньої спеціальності вивчалися багатьма методистами (зокрема, Митрофановою О.Д., Клобуковою Л.П., Онкович Г.В., Варавою С.В.). В останнє десятиліття значно зросла кількість наукових досліджень з актуальних проблем викладання української мови як іноземної (УМІ); активно розробляються навчальні посібники, окремі аспекти методики викладання УМІ (С. Соколова, Д. Мазурик, Л. Антонів, Г. Швець). Проте, питання відбору й методично доцільної організації навчального матеріалу з наукового стилю мовлення на початковому етапі вивчення мови іноземними студентами залишаються недостатньо описаними.

Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою розглянути питання вивчення початково-предметних курсів як бази для засвоєння науково-природничих дисциплін іноземними слухачами пропедевтичного етапу навчання та практичною необхідністю створення навчальних матеріалів з наукового стилю мовлення для означеного контингенту здобувачів освіти.

Мета статті – проаналізувати досвід, набутий викладачами навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян Полтавського державного медичного університету у сфері викладання наукового стилю мовлення (НСМ), обґрунтувати необхідність стилістично диференційованого навчання УМІ, окреслити лінгводидактичні основи формування комунікативної компетенції у навчально-науковій сфері спілкування як бази для вивчення фахової мови на

основному етапі навчання іноземних студентів. Об'єктом аналізу є методика викладання української мови як іноземної, а предметом дослідження – проблема відбору і структурування навчального матеріалу для вивчення НСМ як інструменту формування знань з мови спеціальності й умінь фахової комунікації.

Іноземні громадяни, які проходять підготовку до вступу у ЗВО України, часто не можуть чітко визначити чинники вибору мови навчання і мотиви вивчення української мови зокрема. Аналіз проведеного опитування іноземних студентів виявив, що на перше місце серед мотивів вивчення мови більшість ставить необхідність вирішення побутових питань і спілкування в соціумі, на друге – необхідність отримувати знання з обраної спеціальності, на третє – перспективу використання мови у подальшій професійній діяльності. Отже, частина іноземних студентів, починаючи вивчати мову, не вмотивована до вивчення НСМ і не розуміє, що саме знання і навички з цього аспекту мови найбільш значущі для подальшої освіти.

Початковий етап навчання наукового мовлення передбачає формування навичок читання текстів за обраним фахом, розвиток аудитивних навичок і вмінь слухання наукових повідомлень, конспектування (запис) прочитаного чи прослуханого тексту. Стилiстично диференційована методична організація лексико-граматичного й текстового матеріалу уможливорює вирішення цих основних завдань. Одним із головних принципів роботи викладача є зміна підходів від інформаційного навчання до методологічного, під час якого викладач «озброює» студентів методами комунікативної діяльності, розвиває потребу й вміння самостійного набуття актуальних знань.

Науково обґрунтованим є виокремлення НСМ у відповідний розділ програми з дисципліни «Українська мова як іноземна». Крім того, з нашого досвіду, вважаємо методично доцільним у розкладі занять визначити окремі пари саме НСМ, оскільки в протилежному випадку студенти не усвідомлюють

диференціацію різних стилів мови, а у викладача є спокуса більше уваги приділяти формуванню комунікативної компетенції у суспільно-побутовій сфері.

Відбір навчального матеріалу з НСМ для іноземних громадян відповідно до профілю навчання було обґрунтовано науковцями ще в останній чверті минулого століття, створено посібники [1; 2; 3] для технічного й медико-біологічного профілів, які широко використовувалися у навчальному процесі. Попри це, дотепер немає однастайності серед учених та методистів-практиків, щодо вирішення основних питань навчання наукового мовлення іноземних слухачів на пропедевтичному етапі, а саме: коли розпочинати вивчення НСМ і який навчальний матеріал пропонувати іноземним студентам – загальнонаукові поняття обраного фаху чи тексти зі спеціальності, на основі яких пояснювати функціональні особливості наукового стилю.

Підтримуючи думку про необхідність стилістичної диференціації навчання мови, перший етап вивчення НСМ розпочинаємо з четвертого тижня навчання. Початковий курс має на меті підготувати слухачів до розуміння матеріалу перших занять з математики, хімії, фізики, біології. Навчальний матеріал, структуру його організації апробовано протягом 2013-2019 років, результатом чого стало видання навчального посібника [4]. Чотири розділи відповідають чотирьом дисциплінам навчального плану, тематика співвіднесена з програмами відповідних дисциплін. Виходячи з того, що в основі мовленнєвої діяльності лежать процеси розуміння і продукування повідомлення, матеріал посібника структуровано за ситуативно-тематичним принципом: кожне заняття посібника містить полімовний словник, лексико-граматичні конструкції, синтаксичні засоби організації зв'язного тексту, власне навчальні наукові тексти, робота з якими забезпечує формування навичок усного й письмового мовлення. Послідовне цілеспрямоване вивчення субмов природничих дисциплін сприяє засвоєнню загальнонаукової (наприклад, лексеми «поняття», «класифікація», «склад», «структура», «якісна характеристика») і спеціальної лексики окремих

наук («молекула», «клітина», «організм», «реакція» тощо). Поділяючи думку науковців про те, що найважливішою частиною початкового курсу НСМ є вивчення лексики, ми використовуємо різноманітні цільові настанови: «Слухайте», «Повторюйте», «Читайте», «Пишіть нові слова у словник», «Знайдіть «зайве» слово у тематичному рядку», «Розподіліть слова за частинами мови» тощо. Багаторазове повторення слів, словосполучень під час занять дозволяють сформувати навички правильної вимови термінів, а застосування електронних ресурсів (Quizlet, Quizizz, Padlet та ін.) уможливорює самостійний тренінг і запам'ятовування лексики у зручний для слухачів час. Мотивуючи до вивчення НСМ, наголошуємо, що досягти мети – розуміти викладачів науково-природничих дисциплін і тексти зі спеціальності – можливо лише навчаючись систематично, послідовно, творчо і повторюючи вивчене. З метою уникнення психологічних труднощів, зневіри у власних силах щодо опанування мови наук, демонструємо, що слухачі вже мають знання з базових дисциплін рідною мовою, отже, вивчення лексики і граматичних конструкцій забезпечить розуміння лекційного матеріалу з математики, хімії, фізики, біології.

На перших заняттях з НСМ слухачі ще не володіють достатніми знаннями мови, тому матеріал посібника максимально співвіднесений з програмою з української мови як іноземної. Проте деякі граматичні категорії презентуються раніше, ніж у курсі української мови. Проаналізувавши досвід, набутий навчально-науковим центром з підготовки іноземних громадян «ПДМУ», можемо стверджувати, що запам'ятовування окремих речень без усвідомлення мовного явища, яке ще не вивчалось на заняттях з мови, не є перешкодою до розуміння навчального матеріалу. Так, наприклад, демонструємо граматичні моделі «що називається чим», «що реагує з чим» на шостому тижні навчання, хоча орудний відмінок за програмою з української мови вивчається значно пізніше. Зрозуміло, що можна подати визначення поняття й іншою граматичною моделлю «що – це що», але уживання лише цієї моделі переводить текст у

неприродній, адже більшість автентичних текстів використовують саме дієслово «називатися» для визначення поняття. Інокомуніканти активно послуговуватимуться формами орудного відмінка, якщо викладач НСМ проведе паралелі з розмовним стилем і наведе приклади щоденного використання цих форм у побутовому мовленні (наприклад, «Я люблю каву з молоком», «Ми живемо у гуртожитку з братом», «Мийте руки з милом» тощо).

При вивченні будь-якої дисципліни виділяється кілька об'єктів, що є основою попередньої обробки матеріалу для навчальних наукових текстів, які поступово ускладнюються, збільшуються за обсягом, забезпечуються комплексом методичних вправ. Передтекстові завдання мають на меті забезпечити розуміння тексту, зняти труднощі сприйняття інформації (окремі граматичні форми, синтаксичні особливості тощо), отже, завдання викладача – активізувати вивчення тих чи інших форм саме через міждисциплінарні зв'язки, з опертям на життєвий досвід здобувачів освіти. Притекстові завдання розвивають мовну здогадку, формують навички пошукового читання, акцентують увагу на найважливіших аспектах теми. Система післятекстових завдань уможлиблює формування продуктивних навичок: формулювання запитань за темою, творення відповідей на запитання, пошук і запис основної думки тексту. З метою розвитку навичок усного мовлення пропонується складання власного висловлювання за опорними словами, під час якого повторюється лексика, закріплюються навички вживання граматичних форм, притаманних науковому стилю, долається психологічний бар'єр побоювання публічних виступів, тобто в процесі роботи з текстом формуються вміння, які забезпечують включення студента в комунікацію. Іншим продуктивним прийомом навчання наукового мовлення, на нашу думку, є створення ментальних карт. Наведемо приклад завдання, що пропонується після вивчення розділу «Хімія»[4, с.60]: «Складіть ментальну карту. Внесіть до неї відомості, що ви вивчили про речовини. У менших фігурах напишіть назву групи речовин, а у

найменших – приклади речовин з формулами». Слухачі мають згадати класифікацію речовин за агрегатним станом, за складом і властивостями, правильно написати назву груп і окремих речовин. Такі вправи вирішують одночасно кілька завдань: систематизацію вивченого, повторення лексики, перевірку правильності написання слів і словосполучень, актуалізацію базових знань щодо формул простих і складних речовин. Варто звернути увагу на те, що викладач НСМ не пояснює окремі наукові категорії, а лише готує певну лексико-тематичну базу, на якій викладач предмету вибудовує пояснення знайомого з середньої школи матеріалу нерідною мовою. Тестові завдання забезпечують самоконтроль, можливість повернутися до теми, перевірити свій рівень.

Насамкінець зазначимо, що успішність опанування наукового мовлення іноземними здобувачами освіти залежить як від методично вдалих форм і прийомів організації навчального матеріалу, так і від позитивної мотивації, що виникає під час навчально-пізнавальної діяльності при використанні цікавих для слухачів навчальних завдань і створення мотивувального мовного середовища.

Література:

1. Альохіна С. В. Українська мова для іноземних студентів: початково-предметні курси (Математика. Креслення. Хімія. Фізика. Біологія) / С. В. Альохіна, Г.В. Онкович, Я.-С. М. Шутенко. –К.:АртЕк, 1998.–152 с.
2. Аросева Т.Е. Научный стиль речи: технический профиль [Текст] : пособие по русскому языку для иностранных студентов / Т. Е. Аросева, Л. Г. Рогова, Н. Ф. Сафьянова. – М.: Русский язык. Курсы (РЯ), 2015. – 311 с.
3. Богиня Л.В. Методические указания и учебные задания по русскому языку к вводным занятиям по общеобразовательным дисциплинам/ Л.В. Богиня. – Полтава: УМСА, 2013. – 46 с.
4. Богиня Л.В. Сходинки. Початково-предметні курси з природничих дисциплін. Навчальний посібник з української мови як іноземної / Л.В. Богиня – Полтава: ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2020. – 118 с.

5. Мазурик Данута. Критерії визначення рівня володіння українською мовою як іноземною / Д. Мазурик // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 4. – С. 27-34
6. Митрофанова О.Д. Научный стиль речи: проблемы обучения / О.Д. Митрофанова. – М.: Рус.яз., 1985. – 232 с.
7. Соколова С.В. Методика формування граматичної компетенції з української мови як іноземної: навч.-метод. пос. / С.В. Соколова; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, НПУ імені Н.П. Драгоманова, Ін-т укр. філології. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011 – 122 с.